

FOL

SÜREÇ VE GERÇEKLİK
KOZMOLOJİDE BİR DENEME

FOL® 100

© MAK GRUP MEDYA PRO. REK. YAY. A.Ş.
SERTİFİKA NO: 44396

FELSEFE 97

ALFRED NORTH WHITEHEAD KİTAPLIĞI 05

SÜREÇ VE GERÇEKLIK –KOZMOLOJİDE BİR DENEME–
ALFRED NORTH WHITEHEAD

ÇEVİREN: KEVSER ÇELİK

ÖZGÜN ADI: *PROCESS AND REALITY/ AN ESSAY IN COSMOLOGY*
EDİSYON: NEW YORK 1978

YAYINA HAZIRLAYAN: MEVLÜT ALBAYRAK

REDAKSİYON: EBUBEKİR DEMİR

GÖRSEL YÖNETMEN: NURULLAH ÖZBAY

GRAFİK TASARIM VE UYGULAMA: TAVOOS

ISBN 978-625-7307-15-4

BASKI: AYRINTI BASIM YAY. VE MAT. HİZ. SAN. TİC. A.Ş.
MATBAA SERTİFİKA NO: 49599

I. BASKI: MART 2021

İLETİŞİM ADRESLERİ
CİNNAH CD. KIRKPINAR SK. 5/4
06420 ÇANKAYA ANKARA
TEL.: 0312. 439 01 69
www.folkitap.com
bilgi@folkitap.com
siparis@folkitap.com
www.twitter.com/folkitap

SÜREÇ VE GERÇEKLİK
KOZMOLOJİDE BİR DENEME

ALFRED NORTH WHITEHEAD

ÇEVİREN
KEVSER ÇELİK

MEVLÜT ALBAYRAK'IN SUNUŞU İLE

ALFRED NORTH WHITEHEAD

İngiltere'nin Ramsgate kasabasında dünyaya geldi (1861). Matematik üzerine aldığı lisans eğitimini tamamlayarak yirmi beş yıl görev yapacağı Cambridge, Trinity College'de öğretime başladı (1885). Kraliyet Cemiyeti üyesi seçildi (1903). Kırk dokuz yaşındayken Londra'ya taşındı ve Bilim ve Teknoloji Kraliyet Koleji'ne uygulamalı matematik profesörü olarak atandı (1914). En verimli eserlerini vereceği Harvard Üniversitesinde emekliliğine kadar felsefe profesörü olarak çalıştı (1924-1937). İngiliz Akademisi'ne seçildi (1931) ve 'Liyakat Nişanı' aldı (1941). Cambridge'de öldü (1947).

Başlıca eserleri: *Principia Mathematica* (1910/13, Russell ile), *Oluşan Din* (1926), *Sembolizm* (1927), *Aklın İşlevi* (1929), *Eğitimin Amaçları* (1929), *Süreç ve Gerçeklik* (1929).

KEVSER ÇELİK

Kütahya, Gediz'de doğdu (1980). Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun oldu (2002). Aynı üniversitenin Din Felsefesi Bilim Dalında Whiteheadci Süreç Felsefesi üzerine Yüksek Lisansını tamamladı (2006). Amerika'da Whitehead ve süreç çalışmaları yapılan Claremont School of Theology ve The Center for Process Studies'de *Alfred North Whitehead'in Medeniyet Teorisi* adlı doktora teziyle ilgili araştırmalar yapmak için misafir araştırmacı olarak bulundu ve 2011'de doktorasını tamamladı. Hâlen Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü Sistemik Felsefe ve Mantık Anabilim Dalında doçent doktor olarak görev yapmakta; ayrıca *Tabula Rasa* dergisinin yayın editörlüğünü yürütmektedir.

Başlıca telif ve çeviri eserleri: *Din Felsefesi Yapma Biçimleri* (2015); M. Said Şeyh, *İslam Felsefesi* (2016); A. N. Whitehead, *Aklın İşlevi* (2019)

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ 15
MEVLÜT ALBAYRAK

ÖNSÖZ 29

BİRİNCİ KISIM
NAZARİ ŞEMA

BİRİNCİ BÖLÜM
NAZARİ FELSEFE 39

İKİNCİ BÖLÜM
KATEGOREEL ŞEMA 61

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
BAZI TÜREV KAVRAMLAR 80

İKİNCİ KISIM
TARTIŞMALAR VE UYGULAMALAR

BİRİNCİ BÖLÜM
OLGU VE FORM 91

İKİNCİ BÖLÜM
UZAMSAL SÜREKLİLİK 124

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
DOĞA DÜZENİ 155

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
ORGANİZMALAR VE ÇEVRE 193

BEŞİNCİ BÖLÜM LOCKE VE HUME	221
ALTINCI BÖLÜM DESCARTES'TAN KANT'A	241
YEDİNCİ BÖLÜM ÖZNELCİ İLKE	260
SEKİZİNCİ BÖLÜM SEMBOİLİK REFERANS	276
DOKUZUNCU BÖLÜM ÖNERMELER	298
ONUNCU BÖLÜM SÜREÇ	332
ÜÇÜNCÜ KISIM KAVRAYIŞLAR KURAMI	
BİRİNCİ BÖLÜM HİSSETMELER KURAMI	345
İKİNCİ BÖLÜM ASLİ HİSSETMELER	369
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM HİSSETMELERİN İLETİMİ	380
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM ÖNERMELER VE HİSSETMELER	397
BEŞİNCİ BÖLÜM DENEYİMİN DAHA YÜKSEK SAFHALARI	411

DÖRDÜNCÜ KISIM
UZAM KURAMI

BİRİNCİ BÖLÜM
EŞGÜDÜMLÜ BÖLÜNME 435

İKİNCİ BÖLÜM
UZAMSAL BAĞLANTI 450

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
DÜZ KONUMLAR 461

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
GERİNİMLER 473

BEŞİNCİ BÖLÜM
ÖLÇME 490

BEŞİNCİ KISIM
SON YORUMLAMA

BİRİNCİ BÖLÜM
İDEAL ZİTLİKLER 509

İKİNCİ BÖLÜM
TANRI VE DÜNYA 516

DİZİN 539

ÇEVİRMENİN NOTU

Whitehead “genellemeler içinde düşünürüz, fakat ayrıntı içinde yaşarız.” der. Hayatın gerçekliklerine bakarsak, katılmamak mümkün değil. Biz insanların ‘küçük’ ya da ‘önemsiz’ diye nitelendiği ve çok da ciddiye almadığı ayrıntılar, aslında yaşadığımız büyük sevinçlerin ya da büyük acıların kaynağıdır. Pek farkında olmasak da, asıl önemsemediğimiz ayrıntılar, hayatımızın akışını önemli derecede belirlemektedir. Bizler pratik hayatta, çoğunlukla Whitehead’in dediği gibi de değiliz. Daha çok genellemeler içinde genellemeleri yaşama çabası içindeyiz. Böyle bir çaba, hayatın zenginliklerini kaçırmış sığ bir hayat sunar. Oysa her şey gibi biz de süreçteyiz. Süreçte, süreci yaşarken, birbirinden farklı gerçeklikleri deneyimlemekteyiz. Şu an tüm dünya olarak Covid-19 denilen virüsün neden olduğu bir salgının içindeyiz. “İnsanlığın büyük sınavı virüsle mi yoksa kendisiyle mi?” sorusuna kesin bir cevap vermek zor olsa gerek. Ancak böyle bir deneyimin bize öğrettiği şeylerden biri, insanın sadece rasyonel bir varlık olmadığıdır. Whitehead bu noktada şöyle der: “‘İnsanlar rasyoneldir.’ denir. Bu önerme açıkça yanlıştır. İnsanlar sadece kesintili olarak rasyoneldir; sadece rasyoneliteye karşı sorumludurlar.”

Whitehead’in *Process and Reality*’sini Türk okuruna kazandırmak, kendimi ayrıcalıklı hissettirdi. Çünkü bu, benim için sadece Whitehead’in bir eserini Türkçeye kazandırmaktan çok daha fazla anlam ifade etmektedir: hem kendi hayalimi hem de Whitehead’i sevdiğim değerli hocam Prof. Dr. Mevlüt Albayrak’ın hayalini. Böyle bir hayalimizi gerçekleştirmenin mutluluğu ve gururuyla, bu çalışmanın tüm okuyanlarına kendi dünyalarına yeni ve güzel pencereler açması ve güzel katkılar sağlaması umuduyla ve temennisiyle.

Teşekkür bölümüne gelince, öncelikle değerli hocam ve mentorum Prof. Dr. Mevlüt Albayrak'a müteşekkirim. Çalışma boyunca, destekleriyle daima motive eden sevgili annem Cemile Çelik'e ve dostum Öğr. Gör. Dr. Füsun Kılçık'a çok müteşekkirim. Çeviri metni baştan sona itinayla okuyan Yüksek lisans öğrencim Muhammed Toprak ve lisans öğrencim Nizamettin Binici'ye çok teşekkür ediyorum.

Ayrıca çeviri metni büyük bir emekle, sabırla ve itinayla okuyarak katkı sağlayan yayınevi editörü Ebubekir Demir'e ve Whitehead'in baş yapıtını Türk okurlarıyla buluşturan Fol Kitap'a çok teşekkür ediyorum.

KEVSER ÇELİK
ISPARTA 2021

SUNUŞ

İngiliz kökenli Amerikalı matematikçi-filozof Alfred North Whitehead'in (1861–1947) *Süreç ve Gerçeklik*'ten (*Process and Reality*) hareketle tanımladığı süreç felsefesi, metafizik ve bilim felsefesi olarak öne çıkar. Süreç felsefesi, hem bilim çevrelerinde hem de metafizik problemlere aşına çevrelerde giderek artan önemiyle dikkat çekmektedir.

Whitehead'in matematikçi ve fizikçi yönü dikkate alınınca, *Süreç ve Gerçeklik*'i Türkçeye aktarmak iki kat daha zorlaşmaktadır. Bir baş yapıt olarak bu kitap, 20. yüzyılın yeni bilim ve yeni metafizik diliyle 'Süreç Felsefesi' olarak yaygınlık kazanacak bir felsefi sistemin temel yapıtıdır. Adı geçen kitabın anlaşılabilmesi, yeni adını alabilecek birçok felsefi kavramlaştırmanın açıklanmasına bağlı görülmektedir.

Bu sunuş yazısının amacı mevcut kitapla ilgili kısa bir sözlük sunmakla beraber, aynı zamanda bu felsefenin genel şemasını ana hatlarıyla vermektir.

Bu felsefe, varolandan (*being*) ve şeyden (*thing*) ziyade oluşu (*becoming*) vurgulayarak töz (*substance*) fikrine karşın süreci (*process*) temele alır. Varolan tek tür ya da tarzda değildir. Varolan türler, geleneksel felsefede tümeller ve tikeller, somut varolanlar ve soyut varolanlar şeklinde tanımlana gelmiştir. Varolanla ilgili bu alt bölümlenmeler, farklı karşılıkları da beraberinde var etmiştir. Buradaki ifade edilen anlamda varolan, 'varlık' (*entity*) ve 'şey' (*thing*) demektir. Varolanın bir diğer anlamı, varoluşu (*existence*) imleyen 'tüm reel varlıkların sahip olduğu' şeyin adıdır. Bu anlamda da varlığın değişik tarzları vardır. Fiziksel varolanlar, mekân-zamansal iken, sayılar gibi soyut matematik varlıklar bengidir ve mekânsal değildir.

DİZİN

A

- ahenk 195
ahlak 57, 156, 186, 517; ~ ilkeleri 483
ahlakçılar 510
ahlakilik 75
Akdeniz havzası 512
akıcılık 334, 335, 524
akıl 205, 380
akış 102, 258, 333, 510, 526
aklilik [reasonableness] 91
Alexander, [Samuel] 76, 93
algı [perception] 109, 120, 211, 262, 276, 284
algılama 32, 39, 266, 276, 278, 280, 282, 294, 370
algısal: ~ biçim 124, 277, 293, 497; ~ hissetmenin kökeni 415
alışkanlık 236, 237, 286, 511
altı: ~ topluluklar 177; ~ toplumlar 177
analitik gözlem 41
analoji 329
anlam 276, 296; ~ların türleri 294
anti-entelektüalizm 32
aracı bengi nesne 210
Aristoteles 29, 51, 66, 79, 91, 107, 108, 109, 122, 150, 156, 174, 232, 261, 263, 313, 334, 505, 512, 516, 517, 519, 520
Aristotelesçi: ~ 'madde' 81; ~ mantığın egemenliği 79
aritmetik 135, 317, 319, 320, 461
arzu [appetition] 81, 83, 84, 141, 181, 525; ~lar 186, 298, 482; ~ nesnesi 519, 520
asal 457
askıya alınmış: ~-form 418; ~ yargı [suspended judgment] 420
asli: ~ bil-fil varlık 92; Tanrı'nın ~ mahiyeti [primordial nature] oluşan ma-

- hiyeti [consequent nature] 521; ~ töz [primary substance] 79
aşağı doğru değerlendirme 376, 385, 394
aşk 513
aşkın: ~ karar 269, 270; ~ yaratıcılık 431
ate 380
atomculuk 63, 87
atomlar 132, 133, 141, 152, 439
Augustinus 56
Avrupa: ~ düşüncesi 55; ~ felsefe geleneği 91
ayırt edilmemiş süreklilik [undifferentiated endurance] 148

B

- Bacon 42, 56
Baconcu tümevarım yöntemi 42
bağlantılı 450
bağlantısallık [relatedness] 174, 395
basit: ~ fiziksel hissetme 369, 370; ~ ideler 114, 115, 121, 122, 225, 226, 233, 240; ~ izlenimler 159; ~ lokasyon yanılığısı 231
Batı: ~ Avrupa'nın tarihi 512; ~ düşüncesi 169, 516
bedenin 'ileliği' [witness of body] 128, 475, 476
bedenler 138, 139, 211
bellek 32, 227, 228, 373
benig nesne(ler) [eternal object(s)] 24, 67, 78, 80, 94, 98, 101, 104, 110, 120, 160, 198, 200, 248, 249, 255, 261, 267, 270, 299, 300, 304, 308, 309, 310, 312, 316, 337, 341, 352, 360, 372, 374, 375, 398, 399, 401, 404, 420, 428, 444, 448, 527; ~in bağlantısallık özelliği 119
Bentley 170

Bergson 32, 83, 93, 154, 189, 198, 334, 346, 431, 489
Berkeley 51, 495
bil-fiil durum 20, 22, 24, 57, 65, 141, 142, 144, 145, 147, 152, 159, 180, 203, 215, 220, 237, 267, 291, 317, 321, 327, 329, 330, 336, 337, 338, 340, 341, 342, 440, 443, 487; ~lar 61, 67, 78, 80, 142, 144, 152, 193, 212, 213, 265, 285, 289, 316, 328, 329, 337, 443, 469, 489, 493
bil-fiil dünya 19, 41, 68, 76, 78, 79, 130, 132, 136, 141, 151, 154, 161, 170, 230, 241, 301, 311, 337, 354, 361, 365, 370, 379, 381, 397, 410, 436, 437, 440, 487
bil-fiil mevcudiyetler [actual presences] 201
bil-fiil olgu 140, 522
bil-fiil varlık [actual entity] 18, 19, 20, 21, 22, 24, 25, 28, 33, 53, 61, 62, 67, 68, 69, 72, 76, 77, 78, 93, 94, 95, 97, 99, 100, 101, 104, 107, 108, 109, 110, 111, 115, 116, 120, 122, 123, 130, 132, 133, 137, 140, 141, 146, 147, 150, 152, 154, 155, 157, 158, 161, 162, 163, 169, 170, 194, 200, 226, 236, 241, 242, 245, 247, 250, 254, 255, 256, 261, 265, 266, 273, 301, 304, 307, 326, 336, 340, 342, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 354, 356, 357, 360, 361, 363, 364, 369, 372, 373, 374, 382, 383, 387, 395, 400, 402, 412, 418, 435, 436, 438, 441, 444, 446, 471, 476, 521; ~ın dayanışması 93; ~ın gerginliği 477; ~ın sentetik birliği 100; ~lar 18, 19, 25, 26, 27, 33, 62, 63, 67, 71, 78, 94, 97, 99, 101, 104, 110, 111, 117, 123, 125, 130, 132, 133, 147, 151, 154, 163, 165, 166, 168, 194, 195, 196, 204, 206, 212, 242, 247, 248, 249, 273, 300, 304, 305, 309, 310, 311, 327, 345, 349, 350, 352, 360, 361, 375, 395, 397, 399, 402, 403, 404, 410, 418, 421, 437, 438, 439, 477; ~ların birliği [commu-nity] 130; bil-fiil ~ın formel yapısının analizi 338

bilgelik 524
bilim 15, 16, 30, 49, 50, 51, 52, 58, 59, 91, 92, 96, 148, 149, 184, 202, 203, 326, 372, 382, 498, 500, 501, 506, 530, 536, 537, 538; ~in başlangıcı 49
bilimsel ilgi 58
bilinç 21, 22, 57, 61, 69, 88, 96, 111, 120, 239, 257, 262, 271, 272, 287, 299, 300, 301, 341, 360, 366, 370, 377, 378, 379, 386, 394, 395, 397, 405, 408, 411, 412, 413, 414, 419, 421, 427, 431, 471; ~in düzensiz/kesik kesik muğlaklığı 57; açık ~ 413
bilinçaltı 110
bilinçli: ~ algılar 411, 418; ~ deneyimler 263; ~ zihin 71
bilinçlilik 266, 267, 269
bilinmeyen nedenler 280
bil-kuvve 78, 101, 133, 161; ~ farklılık 161
bil-kuvvelik [potentiality] 68, 124, 130, 248
Bir 65
birincil ve ikincil nitelikler 198, 210
birleşim 246
birleşme [coalescence] 354
birlik 27, 151
birlikte [together] 65; ~ oluşma [coalescence] 73
biyoloji 156
biyolojik evrim kuramı 172
boş: ~ cehalet 274; ~ edimsellik [vacuous actuality] 32, 33, 77; ~ uzay 140, 149, 178, 187, 320, 489
boyun eğen [subservient] topluluklar ile hükmeden [regnant] topluluklar 183
bölünebilir 62, 372
Bradley 32, 97, 113, 259, 299, 307, 321, 322, 359
bütün ve parça 174, 440, 441, 448
bütünleşme [integration] 63
bütünün birliği 75
büyük amaçlar 512, 513

C

canlı [living] 182; ~ beden [animal body] kuramı 183, 184; ~ toplum 182; ~ durumlar 182; ~ hücre 178

- canlılık 237, 247, 264, 416; ~ olan' ile
'--olmayan' toplumlar 182
causa sui [kendi kendinin nedeni] 44,
162, 171, 348
Cayley 176, 503, 505
cennetin krallığı 529
- Ç
çıkarsımsal yargı [inferential judgment]
422
çok 65, 66
çoklu zıtlık 359
çokluk [multiplicity] 78
- D
darlık 196
datum 69, 129
dayanılan kanıt 509
dayanışma 73, 117, 439
değerleme [valuation] 375, 376, 385; ~
dünyası 387
değişim 120, 151, 242, 230
değiştirilemez olgu [stubborn matter
of fact]; 374
demokrasi 191
Demokritos 173, 472
deneyim 18, 21, 26, 40, 41, 42, 50, 53,
54, 56, 58, 62, 77, 82, 92, 93, 96,
103, 109, 111, 113, 115, 133, 142,
146, 187, 191, 197, 199, 202, 219,
220, 240, 242, 244, 252, 253, 256,
257, 258, 259, 260, 261, 263, 265,
267, 268, 269, 273, 274, 276, 286,
287, 290, 296, 306, 308, 316, 330,
331, 332, 333, 382, 430, 431, 475,
479, 480, 482, 483, 485, 491, 496,
515, 521, 527; ~ Durumu (Occasion
of Experience) 21; ~in çeşitliliği 34;
~in derinliği 485; ~in temeli 30
deneyimleyen özne 59
deneyimsel birlik 197
denge 57, 63, 87, 188, 334, 385, 428,
429
Descartes 29, 30, 31, 32, 33, 34, 44,
51, 63, 91, 93, 94, 104, 105, 106,
107, 111, 112, 113, 114, 126, 135,
140, 142, 143, 144, 145, 146, 147,
148, 151, 153, 154, 167, 210, 220,
221, 230, 231, 232, 235, 241, 242,
243, 251, 255, 261, 262, 263, 264,
265, 280, 284, 291, 307, 334, 346,
373, 378, 442, 472, 494, 495
Dewey, John 32
dışsal şey(ler) 115, 116, 378
dikkat 108, 159, 162, 190, 230, 271,
303, 313, 316, 393, 396, 402, 443,
455
dil 53, 54, 91, 164, 165, 174, 233, 262,
274, 283, 295, 296, 403, 409; ~in ve-
lut olması 49
din 57, 58, 59, 92, 102, 157, 171, 388,
430, 514, 518
dinî: ~ duygular 331; ~ ilgi 58
doğa 41, 226, 330, 379; ~ bilimleri 41;
~nın düzeni 163; ~nın yaratıcı ilerle-
mesi 443
doğru keşif yöntemi 42
doğrudan: ~ algı [direct perception]
153; ~ deneyim 41
doğrudanlık [immediacy]. 72
doğrusal uzantı [linear stretch] 459
doğrusallık [straightness] 462
dolaylı nesneleştirme 470
dolaylılık [second-handedness] 257
dolaysız nesneleştirme 471
dostluk 300, 513
doyum 19, 72, 73, 93, 95, 99, 100,
103, 136, 157, 158, 161, 194, 200,
202, 248, 249, 250, 253, 255, 256,
257, 269, 272, 273, 304, 337, 338,
345, 346, 357, 364, 368, 371, 420,
435, 436, 438, 449, 476
dualistik beden-ruh ayrımı 112
durağan [stationary] 219; ~ olgu [inert
fact] 473
durağanlık [stability] 430
duygu 32, 61, 62, 83, 94, 201, 268,
269, 271, 290, 339, 356, 418, 429,
447, 480, 497
duygulanımlar [affections] 321
duygular 22, 58, 69, 237, 297
duygusal deneyimler 58
duyu: ~algısı 88, 198; ~ izlenimleri
237, 292, 377, 386; ~sunumu [sense-
presentation] 288; ~verisi 125, 126,
129, 225, 476, 477; ~nin mekân-
zaman ile ilişkisi 478
duyulur nesnelere 140

duyum 234; ~ izlenimi [impression of sensation] 106, 236, 252, 260, 480, 481, 482, 496
duyumcu: ~ empirizm 118; ~ ilke 260, 261; ~ mitolojinin [sensationalist mythology] 238
duyumculuk 378
duyumsal nesne 139
dünya 34, 158, 326, 439, 515, 516, 521, 525, 526, 530
düşünce 46, 48, 56, 88, 107, 243, 296, 334, 519, 531; ~ tarihi 43, 48, 56
düşünme 39, 107, 110, 182, 190, 222, 228, 244, 251, 335, 520
düzen 155, 156, 157, 163, 164, 174, 223
düzenli katılar [regular solids] 172
düzensizlik 155, 156, 157, 166, 167, 168, 169

E

ebedilik 524, 526
edebiyat dili 51
edimsellik 32, 33, 62, 76, 77, 78, 82, 97, 106, 124, 125, 133, 144, 146, 162, 190, 219, 242, 246, 253, 264, 270, 274, 322, 326, 336, 350, 351, 353, 360, 368, 379, 439, 440, 473, 518, 520, 524, 526, 527, 528, 529
eğitim 511
Einstein 124, 458, 504
elektromanyetik; ~ durumlar 176; ~ toplum 176
Eleştirel Realistler 98
enerji 149, 150, 166, 175, 192, 202, 203, 382, 383, 395, 447, 472, 480, 495, 496; ~ formu 202
engellenme [inhibition] 269
engizisyoncular 103
entelektüel: ~ anlayışın duygusal güce dönüştürülmesi 57; ~ hissetmeler 411, 412, 421, 425, 426, 432, 514, 520
epistemoloji 31, 113, 171, 203, 306
estetik 30, 42, 92, 97, 182, 255, 268, 297, 299, 338, 340, 396, 430, 431, 483, 492, 510, 513, 528; ~ Uyum Kategorisi 396
eşdeğerlik 456
eşgüdümlü bölünebilirlik 442

eşitlik [evenness] 469
eşleşim [congruence] 175, 176, 499, 500, 501, 503, 504
etkin: ~ neden 185, 251, 427; ~ ve nihai nedensellik ilkesi 70
etkisiz madde 93
evren 40, 46, 65, 67, 78, 100, 101, 117, 151, 170, 173, 194, 208, 213, 266, 275, 310, 342, 349, 363, 438, 475, 522, 528
evrimsel monizm 335

F

felsefe 4, 20, 34, 39, 46, 47, 51, 56, 57, 58, 59, 60, 509, 510; ~nin görevi 57
felsefi: ~ araştırma 49; ~ genelleme 43; ~ kategoriler 47
filozoflar 40, 47, 135, 203, 240, 284, 333, 401
fizik 30, 42, 86, 87, 161, 174, 177, 201, 202, 206, 215, 216, 268, 303, 338, 339, 372, 461, 458, 469, 472, 476, 480, 495, 496; 17. yüzyıl -i 198; modern ~ 130, 198, 202, 206, 216, 461, 504
fizikçiler 172; modern ~ 140, 373
fiziksel: ~ alan 140, 151; ~ amaç(lar) 83, 298, 411, 421, 426, 471, 482, 483; ~ fizyoloji 184; ~ hatırlama 418, 420, 423; ~ hissetme 159, 353, 369, 370, 371, 372, 377, 383, 384, 391, 395, 399, 402, 404, 406, 407, 408, 411, 414, 415, 417, 418, 419, 426, 429, 430, 475; ~ hissetmenin nesnel verisi 399; ~ tanıma [physical recognition] 404, 405, 407, 409, 416; ~ titreşim 430; ~ zaman 435, 443
fizyoloji 42, 184
fonksiyon analogileri 175
form 66, 78, 98, 307, 394, 462
Freud 82

G

Galileo 34, 103
geçiş [transition] 335, 337
geçmiş 22, 161, 289, 514
gelenek 185
genel: ~ fikirler 50; ~ hakikatler 50, 59,

155; ~ iyi 57; ~ olma 445; ~ rölativite felsefesi 131
 genellemeler 41, 51, 59, 63; ~i şemalaştırma 59
 geliştirme 46, 59
 genetik 85, 345, 435, 448; ~ bölünme 435, 448; ~ ilişkiler 85; ~ kuram 345
 geniş genellemeler 51
 geometri 460, 462, 502
 geometrik: ~ eleman 456, 457, 458; ~ toplum 175
 gerçekleşme 200
 gerekçe 323, 324
 gerekçelendirme [justification] 368
 gerekçeler 323, 403
 gerginlik 477, 478, 482, 486, 488, 489, 491, 492, 501
 Geri Dönüş Kategorisi 74, 387, 389, 396, 411
 gerinim 216, 219, 473, 474, 476; ~ konumu 219
 Gilson 33
 Gotik mimari 512
 görme 126, 153, 206, 209, 210, 217, 222, 271, 272, 279, 280, 287, 340, 379, 417, 447, 479, 494, 496
 görsel: ~ algı 88, 203; ~ veri 281
 Grek: ~ felsefesi 262; ~, İbrani ve Hristiyan düşüncesi 523
 Grekler 52, 113, 203, 458
 güç [power] 62, 116, 117, 118, 119, 151, 170, 245, 335, 505
 güzellik 340, 512, 523

H

hacim 460
 hadise 458
 hakikat [truth] 39, 48, 53, 56, 58, 169, 232, 262, 319, 320, 350, 377, 516, 523
 hareket [motion] 141, 215, 289
 hareketsizlik [rest] 486
 hayat 185, 187, 188, 512
 hayvan inancı 111, 153, 238, 239, 254
 Heath, Thomas L. 461, 462
 Hegel 51, 335
 her şey 332
 Herakleitos 332, 333, 472
 Hezekiel [Zülkifil] 158

hibrit kavrayışlar 470

Hint ve Budist düşüncesi 517
 hissetme(ler) 21, 22, 72, 93, 99, 125, 158, 159, 163, 182, 187, 206, 208, 210, 230, 237, 238, 248, 268, 270, 272, 287, 292, 293, 294, 305, 316, 337, 338, 347, 349, 351, 352, 353, 360, 362, 363, 364, 369, 370, 371, 372, 373, 375, 378, 379, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 389, 390, 391, 392, 394, 397, 402, 403, 405, 406, 407, 408, 411, 412, 415, 417, 418, 421, 424, 425, 426, 429, 431, 432, 437, 438, 448, 476, 477, 478, 479, 480, 482, 514, 518, 519, 520; evet-formundaki ~; hayır-formundaki ~; askıya alınmış-formdaki [suspense-form] ~ 417; asli ~ [primary feelings] 362, 373; hibrit fiziksel ~ 383, 390, 391, 392; ~nin niteliği 159; göstergesel ~ [indicative feeling] 404; bütünsel ~ 376, 422, 475; yarı~ 448; 'uyumlu' [conformal] ~ safhası, 'kavramsal' ~ safhası, 'önermesel' ~ 'karşılaştırmalı' ~ safhası 270; uyumlu ~ 270; otantik algısal ~ 407; 'otantik' ve 'otantik olmayan' ~ 415; otantik algısal ~ 407; 'nedensel etkililik' ~i [feelings of causal efficacy] 479; isnat edilen ~ [imputative feeling] 424; karşılaştırmalı ~ 411, 425; ilk ~in vektör özelliği 114

Hume 29, 30, 51, 69, 91, 92, 104, 105, 106, 108, 109, 113, 115, 117, 118, 142, 153, 155, 157, 159, 160, 161, 162, 167, 171, 197, 199, 200, 204, 205, 211, 212, 213, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 244, 245, 246, 247, 251, 252, 253, 254, 257, 259, 260, 263, 264, 267, 274, 280, 283, 284, 285, 286, 287, 290, 291, 335, 357, 360, 377, 378, 384, 386, 387, 388, 389, 404, 416, 480, 481, 482, 495, 496, 518

huzursuzluk ilkesi 81

İ

İbrani peygamberler 517

içsel: ~ ilişkiler öğretisi 120; ~ yapılanma 19
ide 71, 94, 98, 110, 222, 233, 237, 249;
~ler 63, 101, 110, 112, 115, 119, 122,
146, 197, 210, 222, 228, 231, 233,
235, 240, 243, 246, 252; ~ler öğretisi
378
idrak [cognizance] 265
iğrenme 71
iki töz ontolojisi 63
ilelik 153, 476
ilerleme sanatı 512
iletişim [communication] 40
ilgili olma [relevance] 82, 95, 98
ilineksel somutluklar [accidental embodiments] 45
ilişkiler 359
İlk Deneyim Analogisi 77
ilk veriler 348, 375
ilk-eldenlik 230
ilkelerin eleştirisi 50
imgelem 32, 42, 199, 200, 224, 225,
228, 266, 386, 423
imgesel: ~ deneyim 42; ~ rasyonelleştirme
42; ~ yapı 43
inanç [belief] 413; ~-karakteri 413, 414
İngiliz felsefesi 123
inorganik toplumlar 184, 187, 188
insanlık 55, 86
irade 17, 32, 39
istikrarlı [stabilized] 179
ivme [acceleration] 181
iyilik 522, 523
izlenim(ler) 204, 222, 226, 228, 229,
231, 252, 378

J

James, William 32, 106, 134

K

kaçınma(lar) [aversion(s)] 22, 69, 82,
260, 298, 367, 394, 395, 411, 426,
427, 499, 513, 514
kalcılık [subsistence] 101
Kant 30, 33, 51, 69, 77, 91, 106, 107,
139, 140, 155, 163, 167, 197, 211,
221, 235, 241, 252, 253, 254, 255,
257, 258, 259, 260, 283, 284, 290,

306, 307, 335, 342, 378, 386, 387,
505
kapasiteler 196, 245
karar 96, 97, 250, 395
kararlaştırılmış koşullar 437
kararlılık 72
Kartezyen: ~ felsefe 210; ~ öznelcilik
472; ~ sistem 44
kategori 351, 354, 383, 384, 385, 386,
387, 388, 389, 390, 391, 392, 394,
396, 428, 429
kavramlar 16
kavramsal: ~ Değerleme 353, 383, 384,
386, 411, 428; ~ doğrulama 98; ~
hissetme 73, 74, 161, 162, 188, 375,
376, 382, 384, 387, 389, 390, 392,
404, 425, 428, 429, 430, 518; ~ kavrayışlar
69, 82, 106, 136, 298, 300, 375
kavramsalcılık 93
kavrayan özne 22, 74, 238, 390, 391,
400, 401, 405, 406
kavrayış [prehension] 21, 22, 25, 61,
62, 68, 69, 71, 80, 83, 84, 94, 106,
110, 127, 128, 136, 188, 189, 196,
201, 202, 203, 229, 233, 235, 238,
239, 266, 267, 270, 276, 283, 298,
302, 307, 308, 345, 347, 356, 368,
375, 447, 470, 471, 479, 497; ~lar
21, 22, 63, 67, 69, 73, 82, 83, 84,
104, 106, 117, 128, 129, 136, 188,
231, 238, 267, 283, 298, 300, 347,
348, 355, 356, 363, 367, 368, 370,
372, 373, 375, 378, 421, 435, 470,
471
kelimeler 41
kendini oluşturma [self-formation] 72
kızgınlık 71, 480
kipler 45
kişi [person] 85
kişisel düzen 84
klasik: ~ geometri 462; ~ zaman kuramı
214
kompleks yüklem [complex predicate]
301
kozmetik çağ [cosmic epoch] 166
kozmoji 29, 30, 31, 34, 86, 137, 219,
220, 240, 259, 373, 445, 481, 491,
515, 526

- kozmozolojik fikirler şeması 31
 kötülüğün doğası 514
 kuantum 150, 152, 171, 172, 203, 373, 395, 435, 436, 472, 504; ~ kuramı 373
 kusur 333
 kuşkuçuluk 236
 kültür: ~ tarihi 50; ~ün gelişmesinde metafiziğin konumu 54
- L
 Laguna 441, 452, 454
 Leibniz 51, 63, 74, 81, 104, 152, 307, 391
 Leibnizci 'mümkün dünyaların en iyisi' 102
 Locke 29, 30, 34, 51, 62, 63, 69, 71, 77, 91, 93, 105, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 142, 144, 146, 151, 154, 167, 197, 198, 203, 210, 211, 220, 221, 222, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 240, 241, 243, 244, 245, 246, 249, 251, 252, 253, 254, 259, 260, 263, 284, 316, 335, 339, 346, 357, 371, 378, 379, 404, 413, 414, 422, 481, 494, 495
 Lucretius 173
- M
 madde 80
 makroskopik anlam 220
 mantık 7, 73, 166, 299, 321; ~in gereksinimleri 42; ~taki öncelik 113
 mantıkçılar 401
 mantıksal: ~ kavramlar 40; ~ özneler 309, 399; ~ tutarlılık veya çelişki yokluğu 40; ~ yetkinlik 43
 mantıksızlıklar 44
 matematik 15, 47, 49, 50, 113, 461, 497, 498, 504; ~in branşları 43; ~ tarihi 43, 47, 455, 498
 materyalizm 472
 matriks 48
 Maxwell 166, 475
 medeni düşüncenin en genel sistemleş-tirmesi 60
 medeniyet 92, 332, 509
- mekânın 'uzamsallığı' 124
 mekânsallaştırılmış [spalized] bil-fiil varlık 346
 mekânsallaştırma 133, 334
 merhamet 205
 metafizik 15, 32, 41, 47, 51, 53, 54, 55, 67, 76, 77, 79, 92, 95, 104, 109, 113, 122, 143, 144, 148, 149, 150, 166, 170, 197, 202, 215, 232, 234, 241, 242, 244, 263, 264, 274, 276, 305, 333, 345, 481, 516, 518, 519; ~in keşfi 41; ~ kategoriler 47
 metafiziksel: ~ ilk ilkeler 41; ~ önerme(ler) 52, 317; ~ şema 197; ~ sistem 47, 54
 metrik geometri 131, 176
 mikroskopik: ~ anlam 220; ~ atomik durumlar 506
 Mill 52, 53
 Milton 173
 mistisizm 64
 monadlar 63, 152
 monistik felsefeler 45
 monizm 142
 morfoloji 235
 morfolojik tanımlama 45
 muğlaklık 194, 195, 196, 202, 207, 520
 Muhammedilik 517
 mutlak [ultimate] 32, 45, 46, 137, 202, 204; ~ bil-fiil olgu [ultimate actual fact] 251; ~ idealizm 32, 45; ~ mekân 141; ~ süre 141
 mutluluk 523
 mükemmelliğin koşulu olarak düzen 511
- N
 natura naturans 170
 nazari felsefe 39, 40
 neden 62, 71, 371
 nedensel: ~ nesneleşme 120; ~ topluluk [causal nexus] 288; ~ etkililik [causal efficiency] 153; ~ farkındalık duygusu [sense of causal awareness] 288
 nedensellik 31, 61, 62, 63, 70, 78, 103, 170, 197, 203, 224, 250, 274, 283, 284, 285, 286, 289, 307, 348, 369, 372, 373, 382
 nefret 244, 519

negatif: ~ algı 266; ~ kavrayışlar 69, 73, 188, 347, 355, 363, 370, 372, 375
nesnel: ~ cazibe 159, 161; ~ Çeşitlilik Kategorisi 73, 350, 354; ~ ölümsüzlük [objective immortality] 34, 81, 123, 157, 191, 232, 361, 385, 428, 524, 529; ~ Özdeşlik Kategorisi 73, 350, 354, 356, 412
nesnelere 16, 110, 257, 363
nesneleşme [objectification] 108, 120, 125, 146, 147, 148, 210, 237, 238, 256, 265, 316, 325, 335, 336, 369, 390, 408
nesneleşmiş: ~ varlıklar 195; ~ zaman-daş şeyler 126
nesneleştirme 68, 372, 514
neşe [enjoyment] 93
Newton 30, 31, 34, 87, 137, 139, 140, 141, 146, 147, 151, 152, 153, 154, 167, 169, 170, 171, 172, 173, 334, 472
Newtoncu 'mutlak' mekân-zaman kuramı 137
nihai: ~ genellemeler 47; ~ Kategorisi 65; ~ neden 185, 251, 349, 427; ~ nedensellik 63, 250, 348
nitel: ~ ilişkiler 365; ~ model [qualitative pattern] 365
nitelik yoluyla fiziksel tözün niteliği 74
nokta 457, 462
Northrop 506

O

odak 477, 478, 493
olasılık 322, 330
olay [event] 27, 141, 325, 362
olgu 25, 43, 56, 58, 64, 80, 82, 85, 101, 102, 103, 128, 131, 133, 139, 151, 158, 161, 177, 213, 219, 220, 223, 226, 230, 231, 251, 255, 263, 267, 272, 282, 284, 304, 305, 310, 322, 336, 339, 341, 346, 351, 361, 404, 406, 412, 416, 417, 431, 443, 448, 449, 473, 483, 503, 514, 527, 528; ~lar 44, 48, 51, 52, 56, 62, 64, 158, 232, 239, 324, 351, 401, 444, 445, 448, 473, 498
olumlama 70, 379, 405, 412; ~olumsuzlama zıtlığı 70

olumsuzlama 70, 266, 379, 405, 41
oluş 15, 18, 19, 24, 67, 68, 70, 72, 76, 77, 78, 86, 87, 99, 100, 123, 130, 134, 135, 136, 140, 154, 213, 214, 218, 219, 231, 249, 250, 273, 334, 335, 365, 514; ~ birliği [unison of becoming] 213; ~un birlikteliği 487; ~ uyumu 213, 214, 216, 218, 219
oluşan mahiyet [consequent nature] 80
ontolojik ilke [ontological principle] 53, 61, 62, 70, 93, 96, 97, 102, 104, 136, 151, 247, 249; ~nin kapsamı 101
optik 204
organik felsefe 117
organizma 220, 341; ~ felsefesi 29, 30, 45, 46, 62, 63, 105, 106, 108, 115, 122, 123, 142, 151, 203, 210, 233, 238, 242, 245, 246, 251, 252, 256, 258, 259, 260, 261, 273, 274, 284, 286, 288, 307, 322, 342, 345, 378, 442, 481, 496; ~ felsefesinin öğretisi 103
Ortaçağ düşünürleri 52
ortak temel [common ground] 276
ovalimsi: ~ sınıf 463, 464, 465, 466, 468; ~ soyutlayıcı kümeler 465
Ö
Öklid 126, 457, 458, 461, 462, 502, 503
ölçme 175
ölümsüzlük 382
önceden kurulmuş uyum 352
önemsizlik 108, 194, 195, 196, 515
önerme 301, 302, 399, 400, 403, 409, 438; ~ler 71, 110, 298, 299, 305, 398, 431; ~nin mantıksal öznelere 301; ~nin özne-yüklem formuna yapılan metafiziksel vurgu alışkanlığı 79
önermesel: ~ hissetmeler 305, 385, 386, 397, 402, 411, 419, 432: ~ kavrayış [propositional prehension] 298
örnekleme 324, 325, 329, 392, 410, 419, 509
öz [essence] 40, 71, 98, 121
özdeşlik 65, 116, 245, 272, 276, 295, 309, 337, 357, 384, 387, 388, 419, 431, 491

- özel psikolojik alanlar 494, 495
öz-farklılık [self-diversity] 72
özgünlük [originality] 181
özgürlük 75, 102, 103, 162, 185, 190, 225, 226, 276, 515
özne 22, 33, 45, 49, 50, 55, 59, 69, 74, 75, 77, 79, 82, 94, 99, 105, 106, 109, 113, 117, 120, 126, 136, 144, 156, 157, 163, 232, 233, 238, 242, 251, 256, 261, 262, 272, 273, 292, 301, 308, 309, 310, 314, 316, 317, 321, 322, 325, 326, 348, 349, 351, 353, 365, 369, 370, 371, 372, 381, 382, 390, 391, 396, 400, 401, 402, 403, 406, 410, 412, 414, 415, 417, 428, 437, 444, 471, 475, 480, 483, 484, 535; --yüklem formları 45; --yüklem problemi 50
öz-nedensellik [self-causation] 162
öznel: ~ Birlik 73, 350, 351, 352, 358, 361, 387, 388, 396; ~ değerlendirme 382; ~ form 22, 63, 69, 83, 136, 159, 238, 257, 298, 309, 348, 363, 364, 365, 366, 376, 377, 416, 420, 445, 475, 482, 483, 520; ~ gaye 63, 71, 75, 132, 136, 158, 161, 162, 185, 219, 352, 353, 367, 380, 436, 471, 520; ~l Gaye Kategorisi 428; ~ olma 445
öznelci ilke 260, 261, 265, 273, 274, 309
- P**
parçacık: ~ olmayan toplumlar 177; ~ topluluğu [corpuscular nexus] 86; ~ toplum [corpuscular society] 86, 177
perspektif 363, 369
Platon 29, 34, 46, 51, 91, 92, 96, 98, 123, 126, 139, 154, 155, 157, 167, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 232, 263, 333, 334, 377, 378, 388, 461, 462
Platoncu: ~ felsefe biçimleri 64; ~ form 98; ~ formların çokluğu 98; ~ realizmin 96, 107
Platonculuk 334
pozitif kavrayışlar 21, 69, 347
projektörler 491, 493
psikoloji 33, 42, 61, 82
Psikolojik Fizyoloji 184
putperestlik 517
- R**
rasyonalist sağduyu 43
rasyonalizm 43, 49, 55, 95, 252, 254
rasyonel yön 40
reaksiyon 186
realist felsefe 77
realitas objectiva [nesnel gerçeklik] 105, 106, 112, 114, 124, 146, 261, 264, 494
reel bil-kuvve 68, 131, 460, 496, 505
reel bil-kuvvelik 174, 211, 347
reel öz(ler) 112, 120, 121, 123
res vera 77, 134, 136, 219, 232, 273, 275
ritim 427, 430
rölatif mekân 137
rölativite: ~ ilkesi 67, 107, 119, 247, 249, 529; ~ kuramı 130
Rubicon 198, 314, 315, 316, 402
ruh 234, 237; --beden problemi 44
- S**
sabitler 504
saf: ~ fiziksel hissetmeler 383, 392; ~ fiziksel kavrayışlar 83; ~ olmayan fiziksel kavrayış 83
sağduyu [common sense] 48, 86, 111, 234, 281
salt: ~ amaç 61; ~ bilinç 61; ~ görünüş 61, 359; ~ özel duyum 61; ~ sezgi 139
sanat 528; ~ kuralları 483
Santayana 104, 105, 111, 113, 153, 238, 239, 240, 253, 254, 261
sembolik: ~ aktarım 154, 482, 483; ~ referans 209, 276, 278, 283, 290, 292, 293, 294, 297
sembolizm 7, 209, 240, 293, 294, 297, 482
sempati 106, 268
sevgi 517, 519, 529
sezgi 83, 84, 93
sezgisel yargılar 309, 411, 418
sistemik geometri 175, 502
solipsizm 261
somut: ~ olana giriş 336; ~ tikel olgu 64
somutlaşma [concrecence]: ~ ilkesi [the principle of concretion] 381: ~ süreci 18, 24, 25, 66, 67, 68, 75, 80,

- 95, 102, 103, 106, 108, 116, 117, 132, 157, 161, 182, 183, 191, 213, 250, 255, 272, 275, 276, 301, 335, 336, 337, 338, 348, 353, 375, 380, 415, 423, 427, 428, 436, 448, 525; ~ süreci-nin birlikteliği 487; ~ sürecinin öznel birliği 436; ~ süreci uyumu 214; ~ süreci 68
- sonsuz küçük 498, 505
- sorumluluk 102, 256, 349, 396
- sosyal düzen 84
- sosyoloji 42
- soyutlama 63, 64, 225, 326, 426
- Spinoza 44, 45, 51, 104, 142, 153, 162, 251, 321, 349, 385
- statü 357
- sunulan: ~ konum [presented loci] 216, 219; ~ [presented duration] süre 289, 488, 492
- sunumsal dolaysızlık [presentational immediacy] 88, 124, 128, 130, 153, 209, 210, 212, 213, 215, 216, 217, 267, 274, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 285, 286, 288, 289, 290, 393, 409, 475, 476, 479, 482, 485, 488, 489, 491, 492, 493, 494, 496, 500, 505, 506; ~ hissetmeleri [feelings of presantational immediacy] 479
- süre [duration] 137, 147, 214, 219, 334, 441
- süreç 3, 4, 5, 7, 15, 16, 17, 19, 24, 25, 27, 45, 67, 68, 92, 97, 113, 124, 157, 158, 197, 201, 219, 236, 249, 250, 251, 252, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 261, 272, 283, 288, 340, 341, 342, 345, 346, 355, 357, 368, 379, 396, 435, 526, 530, 531, 537, 538; ~ ilkesi 68
- sürekli: ~ nesne [enduring object] 84, 87, 178, 318, 319; ~ nesnelere 177, 192, 426; ~ yok oluş [perpetual perishing] 77, 123
- süreklilik [endurance] 31, 87, 126, 131, 132, 135, 140, 142, 146, 148, 152, 167, 174, 192, 218, 219, 303, 329, 430, 439, 463, 468, 494, 524
- şema 29, 31, 34, 37, 39, 47, 48, 64, 140, 147, 148, 281, 443
- şey 15, 16, 65, 97, 336; ~lerin akışı [flux of things] 332; ~lerin ideaları 109, 111
- Şeytan 173
- şiir 332
- T
- T. P. Nunn 32
- takdir 75, 102, 172
- tam: ~ genellemeler 51; ~ konum 459, 464, 469
- tamamlanmış: ~ edimsellik 62; ~ öznenin 'doyumu' [satisfaction] 63
- tanımlayıcı: ~ genelleme 50; ~ karakter 85
- Tanrı 16, 20, 34, 45, 53, 54, 58, 62, 80, 81, 82, 84, 88, 98, 99, 101, 103, 105, 106, 107, 130, 132, 133, 143, 144, 162, 163, 170, 173, 186, 187, 190, 193, 194, 241, 242, 261, 270, 305, 307, 331, 333, 347, 349, 353, 362, 380, 381, 384, 385, 389, 398, 429, 436, 481, 482, 495, 515, 516, 517, 518, 519, 520, 521, 522, 523, 524, 525, 526, 527, 528, 529; ~nın asli mahiyeti 84, 101, 521; ~nın oluşan mahiyeti 53, 54, 521, 522, 524, 527, 528
- tarihin evrimi 102
- tarihsel güzergâh 294
- Taylor, A. E. 34, 96, 154
- tazelenme ilkeleri 512
- teistik felsefe 517
- tekdüzelik [uniformity] 181
- teknoloji 278
- tekrar 226, 229, 230, 232
- tekrarlama 247
- temsili algı 113
- Tennyson 194
- Thomas Aquinas 191
- tikel 83, 104, 107, 249, 335, 345, 363, 475; ~ edimsellikler 83; ~ler 15, 104, 117, 219, 261, 312; ~ şeyler 111, 112, 316
- Timaeus 34, 96, 154, 155, 167, 169, 170, 171, 172, 173, 174
- titreşim 303, 427, 430
- topluluk [nexus] 25, 26, 27, 61, 63, 69, 74, 76, 85, 86, 87, 127, 140, 152, 172, 178, 181, 183, 186, 189, 216,

295, 304, 308, 312, 313, 357, 359, 360, 361, 362, 363, 372, 378, 389, 391, 392, 393, 405, 416, 417, 418, 419, 420, 425, 426, 447, 479, 483, 484; ~lar 66; ~ yoluyla tanımlayıcı karakter 85; ~un nesneleşmesi 390
toplum 25, 164
töz [substance] 15, 16, 33, 45, 63, 66, 77, 79, 94, 106, 107, 110, 114, 116, 142, 144, 149, 150, 151, 153, 154, 157, 162, 190, 197, 203, 205, 224, 231, 232, 241, 242, 243, 245, 246, 251, 259, 261, 262, 263, 265, 328, 333, 334, 341, 349, 519, 520; ~ler 62, 149, 262, 291, 357, 359
tözel form [substantial form] 505
transandantal estetik 197
tutarlı 40
tutarlılık [coherence] 34, 39, 40, 42, 43, 45, 72, 308, 419; ~ şartı 43
tutarsızlık 44
tutkular 58
tümdengelim 50
tümel 104, 107, 117, 300; ~ler 15, 56, 66, 106, 219, 253, 261, 307, 360, 362
tümevarım 327, 328
tümevarımsal: ~ akıl yürütme 326; ~ argüman 328
türev: ~ bil-fiil varlıklar 80; ~ yargılar 309
U
ulûhiyet 170
uslamlama 32, 227
uygulanabilir 39, 40
uygun varlıklar 79
uyum 372
uyumluluk [compatibility]: ~ ve aykırılık [contrariety] ilkesi 248; ~ yargısı [judgment of compatibility] 423
uyuşmazlığın boyutu 53
uzam 31, 119, 133, 135, 147, 218, 258, 289, 291, 441, 443, 448, 452, 460, 462, 471; ~ın mekânsallaşması 443; ~ın zamansallaşması 443
uzamsal: ~ bağlantı 174, 441, 443, 448, 450, 454, 462; ~ bütün 440, 443, 454; ~ düzen 439; ~ ilişkiler 133, 439, 442, 471, 495; ~ kuantumlar 436; ~ nicelik

[extensive quantity] 175; ~ parça 440, 454; ~ soyutlama 174, 441; ~ süreklilik 87, 126, 140, 147, 152, 449
uzamsallık 87, 140, 147, 347, 440, 443, 470, 492, 496
uzay 26, 31, 137, 138, 140, 149, 178, 187, 320, 443, 468, 485, 489; ~ın uzamsallığı 443; ~-zaman 31
uzmanlaşma [specialization] 179

Ü

üst-özne [superject] 77 99, 156, 251, 272, 438
üyelik 168

V

varlık 15, 18, 20, 21, 25, 65, 76, 78, 97, 336; ~ların temel biçimleri 71; ~-olmayan [nonentity] 51, 75, 97, 131, 422
varolan 15, 16, 26, 65, 67, 93, 99, 121, 122, 130, 144, 249, 273, 358, 363, 378, 395, 528
varoluş 64, 66, 67, 70, 112, 114, 140, 144, 189, 229, 234, 235, 239, 245, 291, 350, 356, 391, 398, 431, 472, 529
vektör 62, 114, 202, 203, 206, 207, 208, 268, 270, 288, 292, 338, 339, 363, 371, 372, 480, 482, 483, 487; ~ formu 338
vera causa [actual cause/bil-fiil neden] 206
veri 69, 193, 197, 201, 250, 256, 383
verili 69, 96, 98, 99, 102, 103, 130, 131, 147, 156, 157, 167, 169, 226, 232, 267, 280, 324, 353, 441, 453
verililik 100, 155

W

Weierstrass 498
Whewell 53
Wordsworth 236

Y

yakın: ~ geçmiş 484; ~ ilgi [proximate relevance] 101
yapılandırılmış toplum 177, 179, 181, 182, 183, 190

yaratıcı ilerleme 65, 80, 86, 100, 219, 443, 524, 526
yaratıcılık 45, 65, 80, 81, 339, 349, 353
yargı 302, 308, 310, 316, 417, 422, 423; ~hissetmesi 402, 403; ~lar 299, 309, 321, 331, 411, 418, 423; ~ yetisi 105
yasa(lar) 166, 167, 168, 176, 274, 465
Yehova 171, 173
yeniden: ~ biçimlendirilmiş öznelci ilke 265, 273; ~ canlandırma 372; ~ üretim 372
yenilik [novelty] 44, 65, 66, 92, 101, 133, 182, 185, 266, 270, 302, 388, 393, 415, 513, 514, 526
yer [seat] 313, 474, 477; ~-alma [ingression] 68, 72, 78, 129, 425
yeterli 39, 40
yoğunluk 75, 196, 428, 430
yorumlama 17, 39, 56, 57, 91, 107, 218, 235, 246, 493
yorumlanmamış deneyim 56
yönleme [adversion] 22, 69, 82, 394, 395, 411, 426, 427, 513; ~ durumu [dative] 448, 449
yöntem 42
yukarı doğru değerlendirme 376, 385

yüklem 70
yüklemisel: ~ hissetme [predicative feeling] 404; ~ model 399, 400, 404, 410

Z

zaman 31, 43, 86, 136, 137, 170, 231, 256, 514; ~ın uzamsallığı 443
zamandaş: ~ bil-fiil varlıklar 125, 484; ~ dünya 125
zamansal: ~ dünya [temporal world] 98, 99, 163, 387; ~ süreklilik [temporal endurance] 219
zamansallaştırma 133
Zenon 86, 133, 134, 135, 469
zıtlık 272, 304, 358, 359, 375, 359, 412; ~lar 70, 528; ~ların ~ları 67
zihin 106, 114, 116, 118, 158, 190, 204, 233, 237, 251, 263, 264, 339, 341, 422; ~ler 139, 211, 241
zihinsel: ~ eylem 116; ~ işlemler 158; ~ kutup 136, 386, 387, 427, 437; kutbun yaratıcı enerjisi 438
zihniyet [mentality] 185
zorunlu 40
zorunluluk 40, 106, 230, 334, 362, 373, 515